

ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ
– PARTEA GENERALĂ –

**ION NEAGU
MIRCEA DAMASCHIN**

TRATAT DE PROCEDURĂ PENALĂ

– Partea generală –

În lumina noului Cod de procedură penală

Ediția a II-a

Universul Juridic
București
-2015-

Editat de **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Copyright © 2015, **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

Toate drepturile asupra prezentei ediții aparțin

S.C. Universul Juridic S.R.L.

Nicio parte din acest volum nu poate fi copiată fără acordul scris
al **S.C. Universul Juridic S.R.L.**

**NICIUN EXEMPLAR DIN PREZENTUL TIRAJ
NU VA FI COMERCIALIZAT DECÂT ÎNSOȚIT
DE SEMNĂTURA UNUIA DINTRE AUTORI ȘI
ȘTAMPILA EDITORULUI, APLICATE PE
INTERIORUL ULTIMEI COPERTE.**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

NEAGU, ION

**Tratat de procedură penală : în lumina noului Cod de
procedură penală / Ion Neagu, Mircea Damaschin. - Ed. a 2-a, rev. - București :**
Universul Juridic, 2015-

2 vol.

ISBN 978-606-673-576-6

Vol. 1 : Partea generală. - 2015. - Bibliogr. - ISBN
978-606-673-577-3

I. Damaschin, Mircea

343(498)(035)

REDACȚIE: tel./fax: **021.314.93.13**
tel.: **0732.320.666**
E-mail: **redactie@universuljuridic.ro**

DEPARTAMENTUL tel.: **021.314.93.15**
DISTRIBUȚIE: fax: **021.314.93.16**
e-mail: **distributie@universuljuridic.ro**

www.universuljuridic.ro

CAPITOLUL I

NOȚIUNEA ȘI SISTEMUL PROCESULUI PENAL ȘI ALE DREPTULUI PROCESUAL PENAL

Secțiunea I

Procesul penal ca mijloc de realizare a justiției penale

§ 1. Definiția procesului penal

Împotriva celor care săvârșesc infracțiuni, statul, prin intermediul organelor sale specializate, intervine pentru a-i sancționa, reeduca și reda societății.

Reacția societății față de cei ce intră în conflict cu legea penală nu este arbitrară, ci, dimpotrivă, chibzuită, amplu reglementată prin dispozițiile legii¹. De aceea, între săvârșirea infracțiunii și aplicarea unei sancțiuni penale autorului ei se situează procesul penal ca activitate organizată în vederea adoptării unei soluții corespunzătoare datelor concrete ale fiecărei cauze penale.

Descoperirea infracțiunilor, identificarea și prinderea infractorilor, strângerea și administrarea probelor, tragerea la răspundere penală se constituie într-o activitate complexă desfășurată de către organele specializate ale statului.

La înfăptuirea justiției penale participă și persoanele care au drepturi și obligații ce decurg din săvârșirea infracțiunii, persoane care poartă denumirea de părți, respectiv subiecți procesuali principali, precum și alți subiecți procesuali care, potrivit legii, au drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale. De asemenea, un rol foarte consistent în desfășurarea procesului penal îl are avocatul, participant procesual căruia actualul Cod de procedură penală îi recunoaște importanța, dovadă fiind reglementarea detaliată a atribuțiilor acestuia pe parcursul procesului penal.

Față de cele arătate mai sus, definim **procesul penal** ca fiind **activitatea reglementată de lege, desfășurată de organele judiciare, cu**

¹ G. Stefani, G. Levasseur, B. Bouloc, *Procédure pénale*, 21e éd., Dalloz, Paris, 2008, p. 1; J. Larguier, P. Conte, *Procédure pénale*, 21e éd., Dalloz, Paris, 2006, p. 1; Pop I, p. 3; G. Stefani, G. Levasseur, *Droit pénal général et procédure pénale*, Dalloz, Paris, 1975, t. II, p. 1.

participarea avocatului, a părților și a subiecților procesuali, în scopul constatării la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală.

Deși în actualul Cod de procedură penală legiuitorul nu a mai consacrat expres scopul procesului penal, considerăm că definiția enunțată își păstrează valabilitatea, având în vedere dispozițiile art. 1 alin. (2), în care este prevăzut faptul că *normele de procedură penală urmăresc asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare cu garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți în procesul penal astfel încât să fie respectate prevederile Constituției, ale tratatelor constitutive ale Uniunii Europene, ale celorlalte reglementări ale Uniunii Europene în materie procesual penală, precum și ale pactelor și tratatelor privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care România este parte.*

În aceste condiții, observăm că sunt reglementate trei mari obiective ale aplicării normelor procesual penale: 1) asigurarea exercitării eficiente a atribuțiilor organelor judiciare, 2) garantarea drepturilor părților și a celorlalți participanți și 3) respectarea legii. Cu toate acestea, dezideratele menționate se subsumează principalului scop al oricărui proces penal, și anume constatarea infracțiunilor, în vederea tragerii la răspundere penală a celor care se fac vinovați de încălcarea legii penale, cu respectarea garanțiilor cuprinse în normele interne și internaționale agreate de România.

În același timp, reamintim că obiectul acestui complex de reglementări îl constituie procesul penal, în care este cuprins și scopul acestuia.

Definițiile date în literatura de specialitate anterioară intrării în vigoare a actualului Cod de procedură penală sunt apropiate de aceea formulată de noi, conținând unele aspecte specifice.

Astfel, unii autori¹ arată că la procesul penal participă părțile „*ca titulare de drepturi și obligații*”. Sub acest aspect, apreciem că și ceilalți participanți sunt titulari de drepturi și obligații și, în consecință, pentru simplificarea definiției, am renunțat la precizarea amintită.

Alți autori², în definiția pe care au dat-o procesului penal, având în vedere dispozițiile art. 1 alin. (2) din Codul de procedură penală anterior, completau scopul procesului penal cu următoarele imperative: apărarea ordinii publice, a proprietății, întărirea legalității, prevenirea infracțiunilor, precum și educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială³. Apreciam, în lucrări anterioare, că scopul relevat mai

¹ Theodoru III, p. 20.

² Volonciu I, p. 7; în același sens, a se vedea: Volonciu III, p. 13; M. Basarab, *Drept procesual penal*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca, Facultatea de Drept, 1973, vol. I, p. 5.

³ Theodoru III, p. 20.

sus nu este propriu procesului penal, acesta fiind realizat și prin specificul altor activități judiciare¹ sau fără caracter judiciar.

În alte definiții se menționează și raporturile ce se nasc între participanții la activitatea procesual penală². Apreciem că nu este necesară o asemenea precizare, deoarece, așa cum se arată în opinia unor autori³, desfășurarea activității procesuale penale implică în mod necesar existența unor raporturi juridice tipice.

În sfârșit, în alte opinii, definiția procesului penal cuprinde sublinierea că acesta se înfățișează ca o suită de acte diverse, efectuate de autoritățile publice pentru rezolvarea problemelor legate de consecințele ce decurg din săvârșirea unei infracțiuni⁴.

Procesul penal este o categorie juridică foarte complexă și nu trebuie confundat cu noțiunea de „activitate judiciară în materie penală”, aceasta din urmă având o arie de cuprindere mai restrânsă, incluzând numai totalitatea manifestărilor organelor judiciare penale⁵. Or, în perimetrul procesului penal, alături de organele judiciare penale, participă și părțile, avocatul, subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată), precum și alți subiecți procesuali (organele operative din Ministerul Afacerilor Interne, organele de constatare, martorii, experții etc.).

Procesul penal nu poate fi confundat nici cu justiția penală, aceasta din urmă fiind opera organelor judecătorești. În acest sens, în art. 126 alin. (1) din Constituția României⁶ se precizează că justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. Justiția penală este deci actul de justiție subsumat procesului penal.

Conchizând, putem spune că *procesul penal este o categorie juridică cu o sferă de cuprindere mai largă decât activitatea judiciară penală, iar justiția penală este un segment al activității judiciare penale incluse în procesul penal.*

¹ Acest scop îl are și procesul civil (a se vedea: V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă. Teoria generală*, Ed. Național, București, 1996, vol. I, pp. 148-149; I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, Ed. Europa Nova, București, 1995, vol. I, pp. 24-25; I. Stoenescu, S. Zilberstein, *Tratat de drept procesual civil*, Tipografia Universității din București, 1973, p. 17).

² A se vedea, în acest sens, M. Basarab, *op. cit.*, p. 5.

³ Volonciu I, p. 8.

⁴ G. Stefani, G. Levasseur, B. Bouloc, *op. cit.*, p. 5; J. Pradel, *Droit pénal. Procédure pénale*, Ed. Cujas, Paris, 1980, t. II, p. 4.

⁵ Volonciu III, p. 9.

⁶ Constituția României a fost republicată în M. Of. nr. 767 din 31 octombrie 2003, în urma modificării și completării prin Legea nr. 429/2003, publicată în M. Of. nr. 758 din 29 octombrie 2003.

§ 2. Analiza definiției procesului penal

Fiind o activitate complexă, cu o autonomie bine determinată în cadrul activităților sociale, procesul penal, în definiția pe care am enunțat-o, cuprinde o serie de trăsături specifice, ce se impun a fi explicate, pentru a înțelege cum se cuvine acest *fenomen de viață juridică*¹, de importanță majoră în restabilirea ordinii de drept încălcate prin săvârșirea unor fapte ce prezintă pericol social.

a) Denumirea de **proces** derivă din cuvântul latin „*processus*”, care semnifică înaintare, progres (*pro* – înainte și *cessus*, *cedere* – a merge). În cazul procesului penal, această noțiune indică mișcarea, acțiunea, activitatea ce trebuie să se desfășoare pentru aplicarea dreptului penal, pentru descoperirea, prinderea, cercetarea și judecarea acelor care săvârșesc infracțiuni².

În sensul arătat mai sus, *procesul penal se înfățișează ca un complex de acte succesive, care, datorită desfășurării lor coordonate și progresive*³, *dă imaginea unei activități organizate în care se urmărește aflarea adevărului și pronunțarea unei soluții juste în legătură cu conflictul de drept dedus spre rezolvare organelor competente.*

Termenul de **proces** a intrat în patrimoniul conceptelor juridice aproximativ în secolul al XII-lea grație activității glosatorilor⁴.

În vorbirea curentă, noțiunea de **proces** capătă, în mod neștiințific, semnificația de „*cauză penală*” sau „*pricină penală*”⁵.

b) **Procesul penal este o activitate reglementată de lege**; această înscriere între coordonatele stricte ale legii s-a materializat în timp în adagiul „*nullum iudicium sine lege*”. Deși reglementarea de către lege nu caracterizează numai procesul penal, apreciem totuși că, în mod special, se cuvine subliniat acest lucru în cazul acestei activități sociale. O asemenea mențiune își găsește justificarea în faptul că, mai mult decât orice alt sector al activității judiciare, legiuitorul, prin reglementarea pe care o face procesului

¹ Dongoroz I, p. 10.

² Pop I, pp. 5-6. I. Tanoviceanu, întemeietorul școlii de drept procesual penal român, considera procedura penală ca fiind „modul cum de la infracțiune se ajunge la pedeapsă, arătând autoritățile competente de a judeca, precum și modul lor și al justițiabililor de a proceda” (I. Tanoviceanu, *Curs de procedură penală română*, Atelierele grafice SOCEC & Co., Societate Anonimă, București, 1913, p. 2).

³ Dongoroz I, p. 7; în același sens, a se vedea V. Manzini, *Trattato di diritto procesuale penale*, Unione Tip. Edit. Torinese, Torino, 1931, vol. I, p. 69.

⁴ Glozele sunt alterațiuni de texte, făcute din greșeală, cu ocazia transcrierii manuscriselor jurisconsultilor clasici. Glozele nu trebuie confundate cu notițele prin care specialiștii de la începuturile Evului mediu explicau textele legislației lui Iustinian și care poartă același nume (E. Molcuț, *Drept privat roman. Terminologie juridică română*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, p. 56).

⁵ Theodoru I, p. 10.

penal, precizează până în cele mai mici amănunte cum să se procedeze în rezolvarea cauzelor penale¹.

De asemenea, trebuie arătat că stricta legalitate a procesului penal se impune și datorită unor instituții procesuale cu caracter de constrângere (măsurile preventive, măsurile asigurătorii), care, în cazul folosirii lor în afara legii, pot aduce vătămări drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei.

În cazul procesului penal, drepturile părților și ale subiecților procesuali principali sunt însoțite de o suită de garanții, iar eficiența exercitării drepturilor prevăzute de lege este strâns legată de realizarea tuturor activităților procesuale în conformitate cu legea.

În cazul încălcării legalității în procesul penal, pot fi aplicate sancțiuni de ordin administrativ², civil³ sau penal⁴ subiecților procesuali care au realizat activitatea procesuală fără respectarea legii. În același timp, actele procesuale și procedurale neconforme cu legea sunt invalidate prin sancțiuni procedurale⁵.

c) La desfășurarea procesului penal participă organele judiciare, avocatul, părțile și subiecții procesuali.

Organele competente să realizeze activitatea procesuală sunt organele judiciare.

Organele judiciare sunt organe de stat care, prin prepușii lor, acționează ca subiecți oficiali în anumite faze ale procesului penal⁶.

¹ Uneori, legea prevede chiar orele între care poate fi efectuat un act procedural. Spre exemplu, potrivit art. 159 alin. (3), percheziția domiciliară nu poate fi începută înainte de ora 6.00 sau după ora 20.00.

² *Amenda judiciară*, care se aplică în cazul săvârșirii unor abateri în cursul procesului penal, este, în opinia noastră, o sancțiune cu caracter administrativ (a se vedea art. 283).

³ În ipoteza reparării pagubei materiale sau a daunei morale în caz de eroare judiciară sau în caz de priverie nelegală de libertate, potrivit art. 542, statul are *acțiune în regres* împotriva persoanei care, cu rea-credință sau din culpă gravă, a provocat situația generatoare de daune sau împotriva instituției la care aceasta este asigurată pentru despăgubiri în caz de prejudicii provocate în exercițiul profesiei. În literatura de specialitate anterioară actualului Cod de procedură penală s-a exprimat, în mod corect, opinia că poate interveni și o răspundere civilă delictuală a tribunalelor sau a parchetelor de pe lângă tribunale, pentru actele de procedură întocmite de magistrat sau de personalul auxiliar de specialitate, sub semnătura magistratului, având în vedere calitatea de comitent a tribunalului și a parchetului corespunzător (G.C. Frențiu, *Răspunderea civilă delictuală, în calitate de comitent, a tribunalului sau, respectiv, a Parchetului de pe lângă tribunal, pentru actele de procedură întocmite de magistrat sau de personalul auxiliar, sub semnătura magistratului*, în Dr. nr. 3/2001, p. 39).

⁴ În cazul în care se săvârșesc anumite infracțiuni împotriva îndeplinirii justiției, când subiectul este circumstanțiat prin calitatea de organ de cercetare penală, judecător, procuror (a se vedea art. 280 C. pen., art. 283 C. pen.) sau avocat ori reprezentant al unei părți (a se vedea art. 284 C. pen.).

⁵ Sancțiunile procedurale sunt: inexistența, decăderea, inadmisibilitatea și nulitățile.

⁶ V. Rămureanu, *Competența penală a organelor judiciare*, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1980, pp. 30-31.

În faza de urmărire penală *își desfășoară activitatea organele de cercetare penală, procurorul și judecătorul de drepturi și libertăți*. Procurorul are rolul de organ de supraveghere a întregii urmăririi penale, conducând și controlând nemijlocit activitatea organelor de cercetare penală [art. 56 alin. (1)]. Judecătorul de drepturi și libertăți funcționează în cadrul instanței și, potrivit art. 53, soluționează, în cursul urmăririi penale, cererile, propunerile, plângerile, contestațiile sau orice alte sesizări privind măsurile preventive, măsurile asigurătorii, măsurile de siguranță cu caracter provizoriu, actele procurorului, în cazurile expres prevăzute de lege, încuviințarea perchezițiilor, a folosirii metodelor și tehnicilor speciale de supraveghere sau cercetare ori a altor probatorii potrivit legii, procedura audierii anticipate, precum și alte situații expres prevăzute de lege.

În faza de judecată *își desfășoară activitatea judecătorul de cameră preliminară, procurorul¹ și instanțele judecătorești*. Conform art. 54, în cadrul instanței, potrivit competenței acesteia, judecătorul de cameră preliminară verifică legalitatea trimiterii în judecată dispuse de procuror, verifică legalitatea administrării probelor și a efectuării actelor procesuale de către organele de urmărire penală, soluționează plângerile împotriva soluțiilor de neurmărire sau de netrimiteră în judecată, soluționează alte situații expres prevăzute de lege. Instanțele judecătorești au rolul dominant în această etapă a procesului penal, deoarece ele pronunță soluția la terminarea judecării cauzei.

Judecătorul de cameră preliminară și instanțele judecătorești, în activitatea pe care o desfășoară, colaborează cu procurorul și, foarte rar, cu organele de cercetare penală².

¹ Procurorul participă la judecarea tuturor cauzelor penale, conform art. 363. Remarcăm, din această perspectivă, un aspect de noutate față de reglementarea anterioară. Astfel, conform art. 315 din Codul de procedură penală anterior, procurorul participa obligatoriu la ședințele de judecată ale judecătoriilor în cinci categorii de cauze, existând posibilitatea desfășurării unor ședințe de judecată unde participarea procurorului era facultativă.

² Colaborarea dintre instanță și organele de cercetare penală este exclusă, deoarece procurorul este „stăpânul” fazei de urmărire penală și, în consecință, el este „reprezentantul” tuturor organelor de urmărire penală; procurorului îi sunt imputabile eventualele neajunsuri, constatate de instanță, în legătură cu desfășurarea urmăririi penale. Uneori însă, pentru a spori operativitatea în procesul penal, instanța colaborează direct cu organele de poliție. În acest sens, conform art. 215 alin. (6), organele de poliție desemnate de judecătorul de cameră preliminară sau de instanța de judecată să supravegheze respectarea de către inculpat a obligațiilor stabilite odată cu luarea măsurii controlului judiciar verifică periodic respectarea obligațiilor, iar în cazul în care constată încălcări ale acestora, sesizează de îndată judecătorul de cameră preliminară, în procedura de cameră preliminară, sau instanța de judecată, în cursul judecății. De asemenea, potrivit art. 152, organele de urmărire penală (inclusiv organele de cercetare ale poliției judiciare), *cu autorizarea prealabilă a judecătorului de drepturi și libertăți*, pot solicita unui furnizor de rețele publice de comunicații electronice sau unui furnizor de servicii de comunicații electronice destinate publicului transmiterea datelor reținute.

Alături de organele judiciare, la desfășurarea procesului penal participă **avocatul, părțile și subiecții procesuali**.

Potrivit art. 31, **avocatul** asistă sau reprezintă părțile ori subiecții procesuali în condițiile legii.

Părțile sunt persoane fizice sau juridice care au drepturi și obligații localizate în conținutul principalelor raporturi juridice, de ordin penal sau civil, care se nasc în activitatea procesual penală. *Sunt părți în procesul penal: inculpatul, partea civilă și partea responsabilă civilmente*¹.

În afara avocatului și a părților, la procesul penal participă și subiecții procesuali principali (suspectul și persoana vătămată) și alți subiecți procesuali (martorul, expertul, interpretul, agentul procedural, organele speciale de constatare, precum și orice alte persoane sau organe prevăzute de lege având anumite drepturi, obligații sau atribuții în procedurile judiciare penale).

Subliniem faptul că nu toți subiecții procesuali, oficiali sau particulari menționați ca participanți în procesul penal, sunt prezenți în orice cauză penală, anumite părți sau persoane putând să fie absente din cauza aspectelor particulare ale cauzei.

Așadar, distribuția procesuală este diferită de la o cauză la alta². În orice caz, în procesul penal, indiferent de simplitatea sau complexitatea acestuia, trebuie să fie prezent un subiect oficial din cadrul organelor judiciare.

d) Activitatea subiecților oficiali și particulari are ca scop constatarea la timp și în mod complet a faptelor ce constituie infracțiuni, ceea ce prefigurează un principiu fundamental al procesului penal, și anume **operativitatea**³.

Cu cât activitatea de adunare și administrare a probelor este mai apropiată de momentul comiterii infracțiunii, cu atât mai mult informațiile necesare aflării adevărului vor fi fidele realității și, implicit, va fi atins scopul procesului penal.

Constatarea completă a infracțiunilor impune organelor judiciare, dar și celorlalți subiecți procesuali, obligația de a pune în lumină toate aspectele legate de fapta săvârșită și consecințele ei. În Codul de procedură penală sunt numeroase norme care subliniază necesitatea caracterului complet al activității procesuale⁴.

¹ Analiza detaliată a acestora va fi făcută, pe larg, în Capitolul III, *Participanții în procesul penal*.

² Ne îngăduim să comparăm procesul penal cu o piesă de teatru în care distribuția este mai largă sau mai restrânsă, în funcție de scenariu, iar acesta din urmă este conturat de activitatea desfășurată de persoana care a intrat în conflict cu legea penală.

³ Principiul operativității în procesul penal va fi analizat, pe larg, în Capitolul II, *Principiile fundamentale care stau la baza procesului penal în România*.

⁴ Art. 323 menționează obligația procurorului de a constata caracterul complet al urmăririi penale. Art. 346 alin. (3) menționează posibilitatea restituirii dosarului la parchet